

Ніна Зражевська,
доктор наук із соціальних комунікацій,
професор кафедри міжнародної журналістики
Київського університету імені Бориса Грінченка

Nina Zrazhevskya,
D. Sc. (Social Communication),
Professor of the Department
of International Journalism,
Borys Grinchenko Kyiv University
ORCID ID 0000-0003-3382-8368
Email: n.zrazhevskya@kubg.edu.ua

Вікторія Заїка,
студентка Факультету журналістики
Київського університету
імені Бориса Грінченка

Viktoriia Zaika,
Student,
Faculty of Journalism,
Borys Grinchenko Kyiv University
ORCID ID 0000-0001-6154-1351
Email: vvzaika.ij19@kubg.edu.ua

УДК 316.77:001.12/.18

DOI <https://doi.org/10.28925/2524-2644.2023.159>

ЯК ЗМІНИЛАСЯ РОБОТА УКРАЇНСЬКОГО ЖУРНАЛІСТА ПІД ЧАС ВІЙНИ

HOW THE WORK OF A UKRAINIAN JOURNALIST CHANGED DURING THE WAR

АНОТАЦІЯ. Журналістика і війна або журналістика в умовах війни – це особливий тип журналістики, специфічної медіакомунікації, яка спрямована на висвітлення військових конфліктів. Україна сьогодні бере безпосередню участь у війні, тому дуже важливо дослідити зміни, які відбулись в журналістиці протягом військового протистояння України і російської федерації. У статті було проаналізовано, як змінилася робота українського журналіста в умовах війни з точки зору як аудиторії, так і самих журналістів. Головні акценти зосереджено на аналізі професійних навичок журналістів, які трансформуються під впливом війни і накладають на журналістів багато відповідальності й обмежень, та специфіки інформаційної війни як другого фронту. Журналістська діяльність в умовах війни проаналізована з погляду соціальної відповідальності та боротьби за інформаційний простір в умовах пропаганди і фейків, які є невід’ємною складовою частиною боротьби за перемогу.

Дезінформація та поширення фейкових новин, які є інструментами суспільно-політичного та воєнного протистояння, також стали предметами цього дослідження. Отримувачам новинних повідомлень важливо розвивати вміння критично мислити, перевіряти факти, аналізувати першоджерела для встановлення правдивої інформації. Такі вміння значно полегшують роботу українських журналістів, а пропагандистам з країни-агресорки буде важко завойовувати голови та серця наших людей, які дотримуються інформаційної гігієни.

У статті досліджено особливу мову медіа в умовах війни, проаналізовано зміну в риторичній журналістській трансформації мовлення та введення в сучасний вжиток неологізмів, пов’язаних з війною, які грають значну роль у журналістських наративах, проведено кореляцію та відповідність між інформаційною політикою і журналістськими стандартами, які можуть видозмінюватись в умовах війни.

Спираючись на іноземний досвід, зокрема Ізраїлю, наведено приклади медіамоделей, які можуть бути застосовані в українському контексті. Важливо, щоб українські фахівці змогли грамотно та професійно побудувати медіасвіт в умовах війни так, щоб це не зашкодило ні військовим, ні жертвам російської агресії.

Ключові слова: журналіст на війні, дезінформація, інформаційна політика, інформаційна війна, стандарти журналістики, медіа, аудиторія.

ABSTRACT. Journalism and war or journalism in the conditions of war is a special type of journalism, specific media communication aimed at covering military conflicts. Today, Ukraine is directly involved in the war, so it is very important to study the changes that took place in journalism during the military confrontation between Ukraine and Russia. The article

analyzed how the work of a Ukrainian journalist changed during the war from the point of view of both the audience and the journalists themselves. The main emphasis is on the analysis of the professional skills of journalists, which are transformed under the influence of war and impose many responsibilities and restrictions on journalists, and the specifics of the information war as a second front. Journalistic activity in the conditions of war is analyzed from the point of view of social responsibility and the struggle for information space in the conditions of propaganda and fakes, which are an integral part of the struggle for victory.

Disinformation and the spread of fake news, which are tools of socio-political and military confrontation, also became the subjects of this study. It is important for recipients of news messages to develop the ability to think critically, check facts, and analyze primary sources to establish true information. Such skills make the work of Ukrainian journalists much easier, and it will be more difficult for propagandists from the aggressor country to win the heads and hearts of our people who observe information hygiene.

The article examines the special language of the media in the conditions of war, analyzes the change in journalists' rhetoric, the transformation of speech, and the introduction to the modern use of war-related neologisms, which play a significant role in journalistic narratives, the correlation, and correspondence between information policy and journalistic standards, which can change in the conditions of war.

Based on foreign experience, in particular Israel, examples of media models that can be applied in the Ukrainian context are given. It is important that Ukrainian experts are able to competently and professionally build the media world in the conditions of war in such a way that it does not harm either the military or the victims of Russian aggression.

Keywords. Journalist at war, disinformation, information policy, information war, standards of journalism, media, audience.

© Зражевська Ніна, Заїка Вікторія, 2023 рік

Вступ. В умовах повномасштабної війни українська журналістика зазнає трансформацій, які відчуває аудиторія через зміну риторики ЗМК, збільшення візуального контенту, ефекту присутності тощо. Аудиторія відчуває виклики, які постали перед українськими журналістами, і тому важливим постає проблема дотримання журналістських стандартів в умовах війни. Головний акцент ми зосередили на аналізі професійних навичок журналістів, які трансформуються під впливом війни і накладають на журналістів багато відповідальності й обмежень.

Мета дослідження – проаналізувати, як змінилася робота українського журналіста в умовах війни.

Завдання дослідження – з метою встановлення змін, що відбуваються в роботі журналіста під час війни, дослідити нові професійні вимоги та провести анкетування серед студентів різних ЗВО, проаналізувати і узагальнити результати опитування стосовно трансформацій, ролі, зміни риторики в роботі журналіста з точки зору аудиторії.

Методи дослідження – аналітико-синтетичний метод, метод порівняльно-історичного аналізу, соціологічний метод опитування у форматі інтернет-анкетування, де аудиторія відповідає на актуальні питання стосовно тран-

сформації роботи українського журналіста в умовах війни.

У роботі ми спиралися на Наказ Головнокомандувача Збройних Сил України № 73 від 3 березня 2022 року «Про організацію взаємодії між Збройними Силами України», на посібник «Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації», на книгу Росса Говарда, «Журналістика конфлікту» та «Стандарти й етика журналістики в умовах неоголошеної війни». У статті проаналізовано праці медіафахівців О. Бабенко, І. Куляс, Р. Назар, В. Остроухов, А. У. Бідл, Д. Х. Кларк та ін., де розглянуто проблеми соціальної відповідальності, риси універсального журналіста, моделі вітчизняних медіасистем під час війни, роль пропаганди та ведення інформаційної війни як невід'ємного чинника сучасних українсько-російських відносин у цифровій площині.

Результати й обговорення. 24 лютого 2022 р. Україна прокинулася в новій реальності під назвою «повномасштабна війна». Війна росії проти України змінила суспільство – і всі його інститути, вона в різних формах торкнулася як кожної людини в нашій країні, так і усіх суспільно-політичних та економічних структур. Особливі зміни відбулися в журналістиці, оскільки журналістика під час війни відіграє ключову роль у формуванні громадської думки,

висвітлює події, від яких фактично залежить існування нації, виконує функцію управління масовими емоціями і сподіваннями. Важкі часи вимагають складних рішень, журналістам довелося адаптуватись під нові умови, відбувся перегляд журналістських стандартів, зміни неможливо не помітити. Війна змінює журналістську діяльність, яка набуває рис журналістики соціальної відповідальності, що означає в умовах війни моральне право на фільтрацію матеріалу і певні обмеження.

Складна політична ситуація змінює запити суспільства, яке потребує актуальної і оперативної інформації, бажано з фото- чи відеонаповненням. Універсальність сучасного українського журналіста полягає в тому, що політична ситуація вимагає від нього залучення усіх можливих інструментів впливу на аудиторію. Ми живемо в диджиталізованому суспільстві, де «ефект присутності», створений завдяки інтерактивності та цифровізованим каналам комунікації, аудиторії є важливою компетенцією журналіста. Журналісту на війні доводиться вміти не тільки писати статті, а ще й працювати фотографом, оператором, монтажером та, за нагоди, записувати аудіосинхрони. Сьогодні український працівник медіа є дійсно універсальним журналістом, оскільки війна актуалізує весь арсенал професійних навичок, знання не тільки стандартів журналістської праці, а й новітніх методів впливу на аудиторію: конвергентність, мультимедійність, різні види журналістського контенту, включно з практиками суб'єктивної журналістики, гонзо-журналістики, інтерпретативної журналістики тощо.

Окремо слід сказати про воєнних журналістів. Журналіст на фронті – це завжди відповідальність за поширювану інформацію. Яскравими прикладами воєнних кореспондентів є Андрій Цаплієнко, Костянтин Мельников, Антон Коломієць, Денис Казанський, Юрій Бутусов та інші. Процес розуміння того, що можна показувати, а що ні, як правильно розмовляти з військовими, де починається потенційно неприйнятний контент – навички, що журналісти здобувають під час роботи. Інколи журналісти припускаються помилок: для того, аби не завдати шкоди національним інтересам, керівництво держави на законодавчому рівні встановлює

обмеження на збір матеріалів. Попри те, що в Законі України «Про інформацію» Стаття 24 встановлює недопустимість цензури і будь-якого втручання в діяльність журналіста та медіа, ця заборона не поширюється на випадки, коли попереднє узгодження інформації здійснюється на підставі закону, а також у разі накладення судом заборони на поширення інформації [9]. Наказом Головнокомандувача Збройних Сил України № 73 від 3 березня 2022 року «Про організацію взаємодії між Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану» встановлено порядок фото- та відеофіксації військових ЗМК, лідерами, думками та блогерами за умови акредитації [1].

Такі нововведення свідчать про те, що соціальна відповідальність журналістів значно зросла, адже вони виступають безпосереднім інформаційним містком між адресатом і адресантом. Оскільки одне із завдань журналістики як такої – формування громадської думки, наразі до працівників медіасфери прикута особлива увага, адже вони створюють картину світу більшості людей. Публікуючи контент, редактори мають зважати на всі майбутні можливі загрози.

Аналізуючи зміни, що відбуваються в медіа під час війни, ми провели соціологічне дослідження у вигляді інтернет-анкетування, де реципієнти відповіли на питання стосовно трансформацій, ролі, зміни риторики в роботі журналіста з точки зору аудиторії. Соціологічне опитування проводилось серед українських студентів різних навчальних закладів України, щоб з'ясувати, які найважливіші трансформації, на їхню думку, відбуваються в роботі журналістів під час війни. Вибірка складала 131 людину віком від 16 до 35.

Серед запропонованих відповідей на запитання «Який головний елемент Ви можете виділити у роботі українського журналіста на сьогодні?» найбільшу кількість голосів збрало вміння нести велику відповідальність за поширювану інформацію (38,2 %). Кожен п'ятий (20,6 %) вважає вміння бути «універсальним» журналістом найголовнішим елементом під час його роботи.

Рисунок 1. Головний елемент у роботі українського журналіста

62,6 % респондентів помітили, що змінилась мова медіа після 24 лютого.

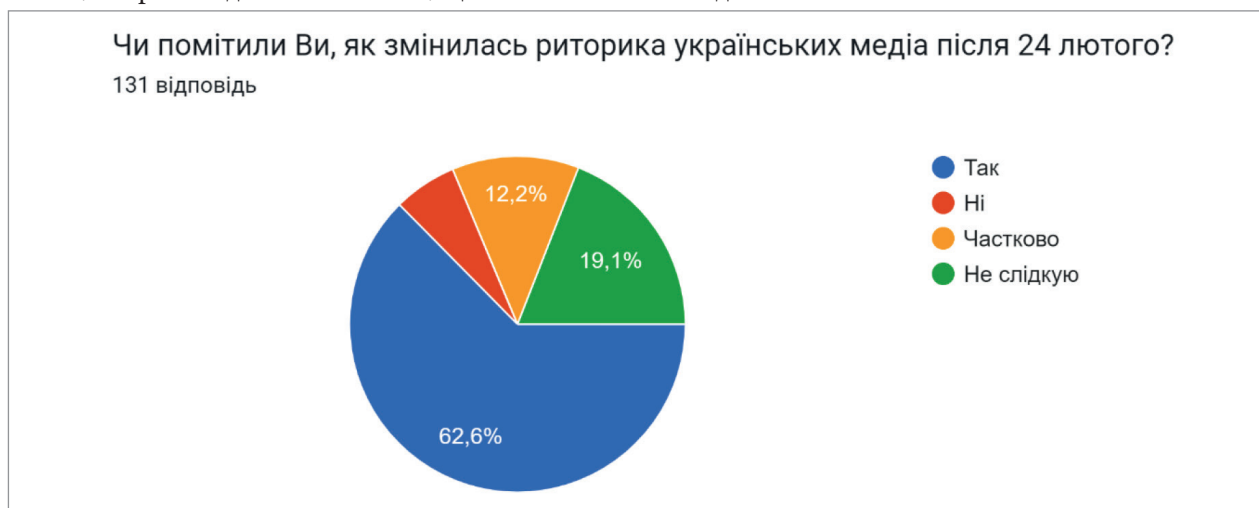

Рисунок 2. Зміна риторики українських медіа після 24 лютого

І на питання «Які саме зміни в риторичі медіа ви помітили?» найбільше відповідей стосувалось зміни вектору порядку денного в сторону війни, розкутішої мови ведучих та консолідації вітчизняних медіа проти Росії». Неможливо не помітити, як змінилась риторика журналістів після лютого 2022 року. На зміну офіційно-діловій, подекуди пафосній мові прийшов розмовний стиль інформування, інколи навіть з використанням жаргонів, новомови, навіть нецензурних висловів, що може суперечити журналістським стандартам, які проголошують перш за все об'єктивність та неупередженість як головні.

До основних характеристик сучасного стану журналістики опитувані віднесли:

1. Розвиток воєнної журналістики та збільшення «воєнкорів» – 63,4 %

2. «Ефект присутності» через швидкий доступ до новин, фото- та відеоматеріалів, знятих з передової – 61,8 %

3. Звикання аудиторії до «потенційно неприйнятнього контенту» – 59,5 %

Однак, лише 26,7 % – майже кожен четвертий – помітив збільшення відсотку пропаганди в засобах масової інформації.

Варто зосередити увагу на варіанті «Ефект присутності». Респонденти в переважній більшості зарахували його до рис, що характеризують сучасну українську журналістику під час воєнного стану. Цей результат досягається за рахунок фото- та відеоматеріалів очевидців, свідків подій, які, маючи в руках смартфон, транслюють новинні повідомлення в мережу майже невинно про події, яка носить екстре-

мальний чи резонансний характер. Користувачі соціальних мереж також можуть відзняти «гарячий матеріал» і поширити його в мережі.

Використання таких матеріалів із соціальних мереж стає звичайною практикою сучасної журналістики.

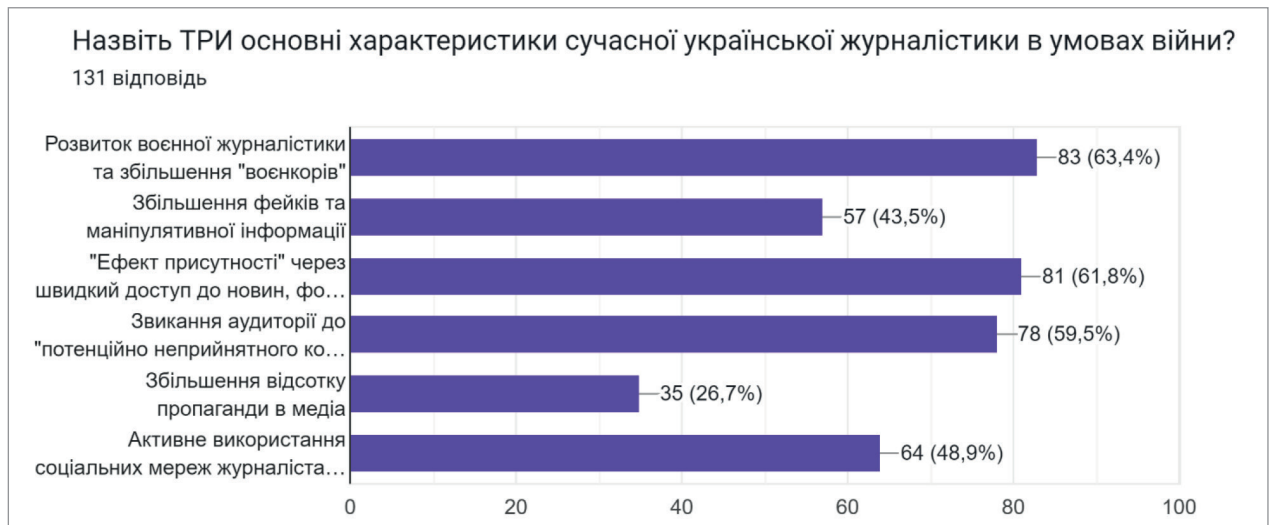

Рисунок 3. Основні характеристики сучасної української журналістики в умовах війни

Найбільший показник якості ефекту присутності досягається, коли військовий журналіст працює в жанрі репортажу. Адже якісний репортаж змушує аудиторію бачити очима автора, переживати разом драматичність розвитку тієї чи іншої ситуації, наочно уявляти час і місце репортажної дії [5].

За визначенням науковця та дослідника І. Прокопенка, репортаж – це «такий літературний виклад, в якому мальовничо, в найбільш яскравих деталях і водночас стисло, документально точно зображується конкретна дійсність, правдиві факти і люди безпосередньо з місця подій... Репортаж зображує події і явища в окремих виразних елементах, цікавими штрихами. Він не розповідає про них, а зображує дійсність динамічною, живою картиною» [6]. Сучасний репортаж постійно трансформується з розвитком мультимедійності та крос-платформності та стає надзвичайно різноманітним – від вкраплення інформаційних кадрів до ведення емоційних монологів та коментарів або опису суб'єктивних відчуттів на місці події.

Проте нинішні жанрові реалії не обмежуються лише одним репортажем, хоча він, безсумнівно, є одним з найбільш ефективних при передачі динамічності події, факту, який являє собою безпосередню суть цього жанру. Журналістові доводиться працювати в інформаційних, аналітичних та художньо-публі-

цистичних жанрах, поєднуючи та комбінуючи їх, створюючи власний, унікальний медіа-продукт, який не має залишити читача осторонь. Показати динаміку розвитку подій – найважливіша мета, до якої прагне кореспондент. І саме від автора залежить сюжетно-композиційна будова матеріалу, який буде оприлюднений широкій верстві населення. Велике значення має робота з експертами, зі свідками, вміння розуміти, що людина в стані стресу не завжди дає об'єктивне свідчення.

Найбільших змін, яких зазнала українська журналістика у сфері телебачення, став формат новин. Майже з початку повномасштабного вторгнення провідні українські телеканали об'єдналися в уніфікований телемарафон «Єдині новини». Національна суспільна телерадіокомпанія України, «1+1 Media», «Starlight Media», «Медіа Група Україна», «Inter Media Group» та Дирекція телерадіопрограм Верховної Ради України продовжують трансляцію цілодобово за скороченою назвою «#UАразом». Кожна компанія формує свій слот тривалістю 6 годин [19]. Тепер частка новинного мовлення домінує в порядку денному. Адже частка випускових матеріалів значно змінилась, місцем поступаються програми розважально-гумористичного характеру.

Усе більше актуальним у роботі журналіста стає фактчекінг. Завдяки численним онлайн-ме-

діа, соціальним мережам та низці інтернет-користувачів, аудиторія отримує інформацію майже безперешкодно. Але така оперативність часто поступається якості, блогери можуть не дотримуватись журналістських стандартів і не відокремлювати факти від коментарів або не проводити ґрунтовний фактчекінг, аби позбутись фейків. Тому під час війни ми потребуємо репортерів, які не тільки вміють збирати інформацію, а й правильно її аналізувати. Українці зіштовхнулись з численними фейками такими, як «Українські нацисти виклали портрет Степана Бандери трупами російських військових», [10] або постійне нагнітання страху від повідомлень про бомбардування та обстріли «від знайомих». Під час війни особливою увагою користуються платформи, основна мета яких спрямована на протидію дезінформації, фейкам у54к. Наприклад, «НотаЄнота», «StopFake» та «MediaSapiens». Журналістам важливо не тільки відрізнити правду від брехні, а й розвинути критичне мислення у своїх читачів і слухачів. Критичне мислення – це здатність споживача ретельно обмірковувати, аналізувати та ухвалювати правильні рішення. Під критичним мисленням розуміють «процес, за допомогою якого розум переробляє інформацію, щоби зрозуміти ідеї, що вже присутні, створити нові або вирішувати проблеми» [11]. У світі медіа цей навик відіграє важливу роль. Не всі видання та онлайн-портали дотримуються журналістських стандартів, інколи навіть змінюють саму суть новини, викривлюючи реальність у доляльному для власника сенсі. Соціальні медіа грають велику роль в роботі військового журналіста, тому постійний моніторинг мережі стає також специфічним інструментом пошуку і обробки інформації. Незважаючи на матеріали, які дуже часто не відображають справжню дійсність, усе більше журналістів і звичайних людей вміють здійснювати фактчекінг, помічають суперечливі тези та аналізують не тільки новину, а й загалом усю редакторську медіа політику. В умовах війни дуже важливо розвивати критичне мислення, бути компетентними споживачами і утворювачами контенту, розрізняти правду і фейки.

Пропаганда та дезінформація будуються здебільшого саме на таких засадах: напівп-

равда, залякування, повтори, примітивний контент – це основні засоби пропаганди, які постійно використовують так звані «журналісти», а насправді – пропагандисти. Головний об'єкт, на якому концентрується безпосередній інформаційний деструктивний вплив у межах заходів інформаційної війни, – громадська думка та свідомість окремої людини» [12]. Людина, яка має високий рівень тривоги, схильність оцінювати ситуацію на основі доступних образів та думок, повірить у пропаганду набагато простіше, ніж людина з розвиненим критичним мисленням. На таку пасивну аудиторію і розраховують пропагандистські медіа, транслюючи власні наративи.

З 2014 року українські медіа знаходяться у стані постійного напруження. З одного боку, наше суспільство не було підготовлено до інформаційної боротьби з зовнішнім агресором, з іншого – журналісти постійно навчаються і вдосконалюють навички в нових умовах інформаційного протистояння. Події Помаранчевої революції та Революції Гідності змусили медіапростір спочатку зосередитись на внутрішньо-політичних проблемах, але згодом медіа все активніше стали писати про інформаційну війну Росії проти України та збройне протистояння на Сході держави. Спочатку в Україні не було сформовано достатньо ефективної медіасистеми, яка була б підготовлена до умов інформаційної війни, не існувало поняття «мобілізованих ЗМІ» – термін фахівців з історії розвитку ізраїльських ЗМІ Хілель Носека і Йехіель Лімора [20]. Ці дослідники, спираючись на досвід своєї країни у постійних збройних протистояннях із зовнішніми ворогами, оперують поняттями «мобілізовані ЗМІ», тобто таких, які в умовах війни виконують свій обов'язок перед суспільством – укріплюють національний дух та прославляють героїв війни. Україна поступово переймає цей досвід і на шляху до трансформації в «націю в однострої», де ЗМІ діють в інтересах війська, а військо – в інтересах суспільства.

З 2014 року в Україні поповнились ряди військових репортерів, перед якими постали нові завдання: вміти спілкуватись не тільки з чинними військовими, а й з демобілізованими; оперативно орієнтуватись у актуальній ситуації на

передовій; володіти знаннями про події, які відбуваються у світі, щоб мати цілісне уявлення про геополітичний стан. Військові репортери мають бути фізично витривалими, стресостійкими, вміти надавати медичну допомогу, не губитися у непередбачуваних ситуаціях [7].

Універсальність таких журналістів полягає в тому, що вони можуть бути мобільними і незалежними одне від одного. Наприклад, одна людина може виконувати функції відеографа і фотографа, вміти відзняти сюжет та змонтувати його, зробити розшифровки, працювати на декілька типів ЗМІ одночасно – онлайн, телебачення чи радіо.

Ще одним викликом, перед яким постала спільнота журналістів, є ведення інформаційної війни. Слід зазначити, що 2014 рік став переломним моментом в багатьох сферах: медіаполе не стало винятком. Медійники стали частиною ведення інформаційної війни, яка є зараз ледь не другою по важливості після лінії зіткнення збройних сил. Завоювати мізки свого народу – першочергове завдання будь-якої пропаганди, але нинішня інформаційна війна України з Російською Федерацією спрямована на завоювання сердець не тільки внутрішньої аудиторії, а й іноземних партнерів.

Інститут національно-стратегічних досліджень США та деякі західні експерти і вчені виділяють сім складових елементів інформаційних воєн [8]:

1. Стратегія і тактика нейтралізації органів управління противника (командна війна).
2. Розвідувальна війна.
3. Електронна війна.
4. Психологічна війна.
5. Комп'ютерна війна.
6. Інформаційна війна в економічній сфері.
7. Інформаційний тероризм.

Як бачимо, інформаційна війна ведеться в зовсім іншій «некровопроливній» площині. Основне завдання інформаційної війни між державами – здійснення безпосереднього негативного руйнівного впливу на політичну могутність держави шляхом послаблення її реальних і потенційних можливостей щодо забезпечення власної безпеки, створення труднощів у внутрішньому розвитку й проведенні активної зовнішньої діяльності, а також у

підтриманні міжнародних зв'язків, завдання шкоди політичному іміджу, тобто ослаблення правлячої еліти, встановленого нею соціально-політичного режиму чи навіть сприяння усунення останньої від влади [12]. Журналіст на війні стає здебільшого воїном саме інформаційних і пропагандистських кампаній. Тут виникає велика проблема – як залишатися журналістом в таких умовах.

Порушення балансу новин під час війни є частиною інформаційної війни. Кожна сторона російсько-української війни обрала свою стратегію ведення інформаційних баталій, і майже через рік повномасштабного вторгнення на територію нашої держави, ми можемо проаналізувати ефективність та якість обраних моделей. Одним з прикладом світової взаємодії кожної з країн є ведення зовнішньої політики. До прикладу росіяни зосередили свою увагу на країнах ОДКБ, СНД, країнах Азії. Про це свідчать регулярні зустрічі представників РФ з представниками Білорусі, Казахстану, дзвінки з лідером Китаю тощо. На протипагу цьому, українська сторона залучається підтримкою Заходу – від країн Євросоюзу до Великої Британії та Сполучених Штатів Америки. Виступ Володимира Зеленського в Конгресі США – це один з прикладів того, що голос України почули в 2022 році. На жаль, 2014 рік не міг увінчатись подібними перемогами в інформаційному полі. Журналістика повинна вміти швидко реагувати на політичні зміни, бути четвертою владою і одночасно в умовах війни бути соціально відповідальною.

Журналіст на війні зазвичай виступає в ролі розвідника, фіксуючи злочини, передаючи фото і відеоматеріали, інколи порушуючи навіть етичні стандарти, показуючи жахливі руйнування, обличчя полонених або трупи загиблих. Журналістика війни фіксує документальні свідчення, передає емоції і дух подій, транслюючи часово-просторові події, образи і мову.

Наприклад, зміна мови медіа є відбитком загального воєнного дискурсу і пропаганди, мова медіа наближається до повсякденних мовних і мережевих практик мовлення, в яких формується новий синтаксис і новомова. Журналісти, ведучі, коментатори, блогери та лідери думок стають більш розкутими у власних висловлю-

ваннях на тему війни. З'являються неологізми, які постійно повторюються в ефірі та на сторінках онлайн-видань. Наприклад, «бавовна», «макронити», «чорнобаїти», «відкобзонити», «дебахнулько», «бандеромобіль», «рашизм», «чмоня», «орки» тощо [17]. Найвідоміший вислів «русский военный корабль» та його напрямок був процитований такими виданнями як Reuters [13], The Guardian [14], Daily Mail [15] та багатьма іншими іноземними виданнями, які освітлюють події в Україні [16].

На протидію сухій, дещо фактажній мові медіа прийшла яскраво забарвлена лексика, яка викликає у людей емоційну напругу. Дані вислови можуть слугувати як «гачками» так і «тригерами», які постійно будуть підживлювати інтерес аудиторії. Адже журналіст викликає довіру, коли він не відсторонений беземоційний оглядач, а така ж сама людина зі своїми думками, пропатріотичною позицією. Нецензурна лексика по відношенню до окупантів чи країни-агресорки вже інтегрувалась в наш інформаційний простір настільки, що держслужбовцям на офіційному рівні дозволили посилати «русский военный корабль» у відомому напрямку, при цьому не порушуючи етичний кодекс [18].

З іншого боку використання такого типу мовлення може мати негативні наслідки у майбутньому. Ця манера інформування порушує один зі стандартів журналістики про відокремлення фактів від коментарів. Заангажованість та упередженість може спотворювати картинку реальності, і аудиторія буде знаходитись у інформаційній бульбашці пропаганди. Для того щоб уникнути таких наслідків, журналістам варто пам'ятати про свої морально-етичні обов'язки перед світом та втримувати баланс подачі новин.

Висновки та перспективи. Сучасні реалії диктують свої правила для роботи журналістів. Важливим аспектом цієї діяльності є прагнення передавати правдиву інформацію, яка описує реальний стан справ. Але війна вплинула на цей процес, додавши в нього нові елементи: зміну порядку денного, цензуру та пропаганду. Порушення балансу подачі журналістського матеріалу зумовлені порядком денним військового стану. Журналіст на війні зазвичай виступає в ролі розвідника, фіксуючи злочини,

передаючи фото і відеоматеріали, інколи порушуючи навіть етичні стандарти, показуючи жахливі руйнування, обличчя полонених або трупи загиблих.

Трансформації в журналістиці пов'язані із новими вимогами щодо діяльності журналіста на війні: бути універсальним, мобільним, витривалим, швидко відгукуватися на поточну ситуацію, використовуючи матеріально-технічні засоби для створення найякіснішого контенту. Змінюються і мовні стандарти, порушення яких є важливими інструментами впливу. Нова мова журналістики спричиняє звикання аудиторії до неприйняттого лексикону, до жаргонів, мовних помилок.

В умовах війни збільшилися публікації матеріалів журналістів-воєнкорів. Репортаж з місця події став найвпливовішим жанром журналістики. Велика кількість респондентів вважає вміння нести велику відповідальність за поширювану інформацію головним критерієм роботи українського журналіста. Аудиторія в цілому бачить в роботі українських журналістів зміну риторики, збільшення репортажів «ефект присутності», елементи пропаганди, в цілому дотримання загальних стандартів, наявність «потенційно неприйняттого контенту», покращення візуального контенту.

Зазначена тема потребує подальших досліджень, оскільки журналістика в умовах війни – це частина інформаційної політики, і тому журналістські стандарти знаходяться в постійному русі, залежно від оперативних завдань і обставин.

Список використаної літератури

1. Наказ Головнокомандувача Збройних Сил України № 73 від 3 березня 2022 року «Про організацію взаємодії між Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану». URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/nakaz_73_zi_zminamu.pdf (дата звернення: 20.01.2023).
2. Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації: Посібник рекомендацій для працівників ЗМІ. К.: «Компанія ВАІТЕ», 2016. 118 с.
3. Росс, Г. Журналістика конфлікту. Міжнародна Підтримка Медіа спільно з IMPACS. 2004. 22 с.
4. Куляс, І. Стандарти й етика журналістики в умовах неоголошеної війни. URL: <https://ms.detector.media/profstandarti/post/11691/2014-10-30-standarty-y-etyka->

- zhurnalistyky-v-umovakh-neogoloshenoj-viyny/ (дата звернення: 20.01.2023).
5. Назар, Р. М. (2009). Характеристика репортажу як жанру мовлення. Лінгвістичні студії: зб. наук. праць/Донецький національний ун-т. С. 209-213 .
 6. Прокопенко, І. (1959). Репортаж в газеті. Київ. Видавництво Київського університету. 159 с.
 7. Бабенко О. (2017). Засади підготовки військових тележурналістів України в умовах гібридної війни // Вісник Львівського університету. Серія : Журналістика. Вип. 42. С. 12-18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Jur_2017_42_4 (дата звернення: 20.01.2023).
 8. Остроухов В. В. Інформаційна безпека. URL: <http://westudents.com.ua/glavy/51894-12-nformatsyna-vynayak-forma-vedennya-nformatsynogoprotiborstva.html>
 9. Закон України «Про інформацію». URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 20.01.2023).
 10. Без Брехні. Жарт про Степана Бандеру, який став фейком. Електронний ресурс. URL: <https://without-lie.info/proraganda-stop/zhart-pro-portret-stepana-banderyiakuu-stav-feykom/> (дата звернення: 20.04.2023).
 11. Костюшко І., Гандзілевська Г. (2020). Критичне мислення як необхідна складова професійної компетентності сучасного вчителя. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/2663-4139/article/view/3665> (дата звернення: 20.01.2023).
 12. Малик Я. (2015). Інформаційна війна і Україна. Демократичне врядування, Вип. 15. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2022/feb/26730/malyk.pdf> (дата звернення: 20.01.2023).
 13. Reuters. Russian warship, go fuck yourself: Kyiv to honour troops killed on island. Reuters 2022. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/russian-warship-go-fuck-yourself-kyiv-honour-troops-killed-island-2022-02-25/> (дата звернення: 20.01.2023).
 14. The Guardian. Ukraine soldiers told Russian officer 'go fuck yourself' before they died on island. The Guardian. 2022. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.theguardian.com/world/2022/feb/25/ukraine-soldiers-told-russians-to-go-fuck-yourself-before-black-sea-island-death> (дата звернення: 20.01.2023).
 15. Daily Mail. Howard, Harry. Go f*** yourselves: Final words of Ukrainian guards on Snake Island. Daily Mail. 2022. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-10549683/Russian-warship-f-Final-words-Ukrainian-border-guards-Snake-Island.html> (дата звернення: 20.01.2023).
 16. Вікіпедія. Русский военный корабль, иди на***. 2022. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D1%83%D1%81%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%B2%D0%BE%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8B%D0%B9_%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%B1%D0%BB%D1%8C_%D0%B8%D0%B4%D0%B8_%D0%BD%D0%B0_%D1%85%D1%83%D0%B9 (дата звернення: 20.01.2023).
 17. Найвідоміші неологізми російсько-української війни. URL: <https://vseosvita.ua/user/id2/blog/naividomishi-neolohizmu-rosiisko-ukrainskoi-viiny-73930.html> (дата звернення: 20.01.2023).
 18. Держслужбовцям дозволили посилати російський корабель за відомим напрямком. Детектор Медіа. URL: <https://detector.media/infospace/article/197766/2022-03-23-derzhsluzhbovtsyam-dozvolyly-posylaty-rosiyskyy-korabel-za-vidomym-napryamkom/> (дата звернення: 20.01.2023).
 19. Вікіпедія. Єдині новини. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%84%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D1%96_%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8 (дата звернення: 20.01.2023).
 20. Катеринич П. В. Соціальна відповідальність журналістиків в умовах інформаційної війни. WSPÓŁPRACA EUROPEJSKA NR 4(23) 2017 / EUROPEAN COOPERATION Vol. 4(23) 2017. С.73-82. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewById/91812.pdf> (дата звернення: 20.01.2023).

References

1. Nakaz Holovnokomanduvacha Zbroinykh Syl Ukrainy № 73 vid 3 bereznia 2022 roku «Pro orhanizatsiiu vzaïmodii math Zbroiny my Sylamy Ukrainy, inshymy skladovymy syl oborony ta predstavnykamy zasobiv masovoi informatsii na chas dii pravovoho rezhymu voïennoho stanu» [Order of the Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine № 73 dated March 3, 2022 «On the organization of interaction between the Armed Forces of Ukraine, other components of the defense forces and representatives of the mass media during the period of martial law»]. Available at: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/nakaz_73_zi_zminamu.pdf (accessed: 20.01.2023).
2. Zhurnalistyka v umovakh konfliktu: peredovy dosvid ta rekomendatsii: Posibnyk rekomendatsii dlia pratsivnykiv ZMI [Journalism in Conflict: Best Practices and Recommendations: Guide to Recommendations for Media Workers]. Kyiv : «Kompaniia VAITE», 2016. 118 p.
3. Ross, H. Zhurnalistyka konfliktu. Mizhnarodna Pidtrymka Media spilno z IMPACS [Conflict journalism. International Media Support together with IMPACS]. 2004. 22 p.
4. Kulias, I. Standarty y etyka zhurnalistyky v umovakh neoholoshenoj viiny [Standards and ethics of journalism in conditions of undeclared war]. Available at: <https://ms.detector.media/profstandarti/post/11691/2014-10-30-standarty-y-etyka-zhurnalistyky-v-umovakh-neogoloshenoj-viyny/> (accessed: 20.01.2023).
5. Nazar, R. M. (2009). Kharakterystyka reportazhu yak zhanru movlennia [Characteristics of reporting as a broadcasting genre]. Lnhvistychni studii: zb. nauk. prats/Donetskyi natsionalnyi un-t, pp. 209-213 .
6. Prokopenko, I. (1959). Reportazh v hazeti, Kyiv. Vydavnytstvo Kyivskoho universytetu [Report in the newspaper]. 159 p.
7. Babenko, O. (2017). Zasady pidhotovky viiskovykh telezhurnalistiv Ukrainy v umovakh hibrydnoi viiny. Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii: Zhurnalistyka [Principles of training of military TV journalists of Ukraine in conditions of hybrid warfare], vol. 42, pp. 12-18. Available at: <http://>

- nbu.gov.ua/UJRN/VLNU_Jur_2017_42_4 (accessed: 20.01.2023).
8. Ostroukhov, V. V. Informatsiina bezpeka [Informational security]. Available at: <http://westudents.com.ua/glavy/51894-12-nformatsyna-vyna-yak-forma-vedennya-nformatsynogoprotiborstva.html> (accessed: 20.01.2023)
 9. Zakon Ukrainy «Pro information» [Law of Ukraine «On Information»]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (accessed: 20.01.2023).
 10. Bez Brekhni. Zhart pro Stepana Banderu, yakyi stav feikom. Elektronnyi resurs [No Lies. A joke about Stepan Bandera, which became a fake]. Available at: <https://without-lie.info/propaganda-stop/zhart-pro-portret-stepana-bandery-iakyy-stav-feikom/> (accessed: 20.01.2023).
 11. Kostyshko, I. & Handzilevska, H. (2020). Krytychne myslennia yak neobkhidna skladova profesiinoi kompetentnosti suchasnoho vchytelia [Critical thinking as a necessary component of the professional competence of a modern teacher]. Available at: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/2663-4139/article/view/3665> (accessed: 20.01.2023).
 12. Malyk, Ya. Y. (2015). Informatsiina viina i Ukraina [Information war and Ukraine]. Demokratychnye vriaduvannia, vol. 15. Available at: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2022/feb/26730/malyk.pdf> (accessed: 20.01.2023).
 13. Reuters. Russian warship, go fuck yourself: Kyiv to honour troops killed on island. Reuters 2022. Available at: <https://www.reuters.com/world/europe/russian-warship-go-fuck-yourself-kyiv-honour-troops-killed-island-2022-02-25/> (accessed: 20.01.2023).
 14. The Guardian. Ukraine soldiers told Russian officer 'go fuck yourself' before they died on island. The Guardian. 2022. Available at: <https://www.theguardian.com/world/2022/feb/25/ukraine-soldiers-told-russians-to-go-fuck-yourself-before-black-sea-island-death> (accessed: 20.01.2023).
 15. Daily Mail. Howard, Harry. Go f*** yourselves: Final words of Ukrainian guards on Snake Island. Daily Mail. 2022. Available at: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-10549683/Russian-warship-f-Final-words-Ukrainian-border-guards-Snake-Island.html> (accessed: 20.04.2023).
 16. Vikipediia. Russkyi voennyi korabl, ydy na*** [Russian warship, go to ***]. 2022. Available at: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D1%83%D1%81%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%B2%D0%BE%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8B%D0%B9_%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%B1%D0%BB%D1%8C_%D0%B8%D0%B4%D0%B8_%D0%BD%D0%B0_%D1%85%D1%83%D0%B9 (accessed: 20.01.2023).
 17. Naividomishi neolohizmy rosiisko-ukrainskoi viiny [The most famous neologisms of the Russian-Ukrainian war]. Available at: <https://vseosvita.ua/user/id2/blog/naividomishineolohizmy-rosiisko-ukrainskoi-viiny-73930.html> (accessed: 20.01.2023).
 18. Derzhsluzhbovtiam dozvolily posylaty rosiiskyi korabel za vidomym napriamkom [State officials were allowed to send a Russian ship to a known destination]. Detektor Media. Available at: <https://detector.media/infospace/article/197766/2022-03-23-derzhsluzhbovtiam-dozvolily-posylaty-rosiiskyy-korabel-za-vidomym-napryamkom/> (accessed: 20.01.2023).
 19. Vikipediia. Yedyni novyny [Wikipedia. The only news.]. Available at: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%84%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D1%96_%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8 (accessed: 20.01.2023).
 20. Katerynych, P. V. (2017). Sotsialna vidpovidalnist zhurnalistyky v umovakh informatsiinoi viiny [Social responsibility of journalism in the conditions of information war]. WSPÓŁPRACA EUROPEJSKA NR 4(23) 2017 / EUROPEAN COOPERATION, vol. 4(23), pp.73-82. Available at: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/view/ById/91812.pdf> (accessed: 20.01.2023).

Надіслано до редакції: 20.01.2023 р.